

Edita
Šurina

Doprinos poznavanju osječke likovne baštine

Paulus Antonius Senser (1716. – 1758.):

Prvi barokni slikar u Osijeku

Galerija likovnih umjetnosti, Osijek

21.2.-18.5.2008.

AUTORICA IZLOŽBE I KATALOGA: Mirjana Repanić Braun

KUSTOSICA IZLOŽBE: Jasminka Najcer Sabljak

Na prvom katu Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku otvorena je 21. veljače 2008. godine međunarodna monografska izložba slika Paulusa Antoniusa Senera, baroknoga osječkog slikara. Zahvaljujući istraživačkom radu Mirjane Repanić Braun, koji je započeo prije gotovo deset godina u okviru izrade doktorske disertacije, upotpunjen je životopis i opus tog osječkog slikara, dosad nepoznata široj javnosti. Iako Senser pripada krugu manje poznatih i ne najkvalitetnijih srednjoeuropskih majstora, istraživanje njegova rada predstavlja važan doprinos poznavanju osječke likovne baštine baroknog razdoblja.

Paulus Antonius Senser (1716.-1758.) spominje se prvi put u arhivskim spisima 1740. u Osijeku. Nije poznato gdje se školovao, no u tom se razdoblju javlja kao već afirmirani slikar. Njegovo je najranije djelo oltarna pala s prikazom sv. Ivana Nepomuka iz osječke franjevačke crkve. Nekoliko godina kasnije Senser djeluje i u Pečuhu, gdje je početkom 50-ih bio jedan od trojice slikara kojima je bilo dopušteno raditi u tom gradu. Postoji zapis da je taj osječki majstor 1746./1747. za biskupski *seminarium* u Pečuhu naslikao sliku *Čudo umnažanja hljebova*. Sredinom 18. stoljeća Senser je vrlo aktivan. Iako je broj danas poznatih djela pripisanih tom majstoru nerazmjern arhivskim izvorima, za neke ipak postoje pisani podaci. Tako je u kronici franjevačkog samostana u Vukovaru zapisano da je Senser za njihovu blagovaonicu 1756. godine naslikao kompoziciju *Večera u Emausu* i dvije oltarne pale. U tom vremenu nastala su i djela

Salamonov sud, danas u fundusu Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku, signirana slika iz 1753. godine, *Porcijunkulski oprost* iz Visokog te slika *Majka Božja* iz Kraljeve Sutjeske u Bosni i Hercegovini. Slikaru se prema morfološko-tipološkim odlikama i stilskim elementima pripisuju i djela *Zanos sv. Tereze Avilske* i *Majka Božja Pomoćnica* s bočnih oltara u crkvi Sv. Mihovila u Osijeku, *Bogorodica od Ružarija* u Velikoj i Sv. *Bartolomej* iz zbirke Požeške biskupije.

Senserov opus vezan je isključivo uz sakralnu tematiku, oltarne slike u crkvama i samostanima Slavonije, Bosne i Mađarske. Formirao se je i djelovao pod utjecajem tirolskog slikarstva te u neposrednom dodiru s austrijskim slikarstvom prve polovice 18. stoljeća. Na gotovo svim slikama uočavaju se bogati kolorit, svjetlosna dinamika, patetika izraza, poseban tretman draperije i vješto slikani detalji u pozadini. Upravo je dvojnost između naturalističkog opisa i ekspresivnosti i idealizacije likova glavna odlika Senerova stvaralaštva. Njegova djela svojom teatralnošću, bogatim razigranim kompozicijama s mnoštvom detalja te ikonografskim atributima i simbolima pokazuju tipične karakteristike zrelobaroknog slikarstva.

Osječkom izložbom predstavljeno je tridesetak djela od kojih jedan dio čine Senerovi radovi, a drugi djela nastala unutar njegova umjetničkog kruga. Riječ je o problematskoj izložbi koja prikazuje složenost procesa znanstvenog rada na opusu jednog majstora uključujući i poteškoće oko atribuiranja pojedinih djela autoru. Slikovna je građa podijeljena u tri cjeline. Prvu čine Senerovi radovi

i radovi koji mu se pripisuju, drugu pak radovi u kojima se prepoznaje veći udio njegove radionice, a treću cjelinu samo dva rada nastala pod Senserovim utjecajem. Broj posljednjih mnogo je veći, no, nažalost, slike nije bilo moguće pripremiti ili osigurati za ovu prigodu. Legende uz izložena djela pregledne su i opsežne, s detaljnim opisima, skicama kompozicija i ikonografskim objašnjenjima simbola i atributa, što pokazuje da se nastojalo izloženu građu približiti široj publici. Unatoč spomenutoj opsežnosti, tekstovi ne opterećuju gledatelja, a jedan je od razloga pregledno isticanje primjerice pojedinih ikonografskih motiva na slikama.

Izložba je ostvarena u suradnji s crkvama i samostanima u Osijeku, Požegi, Slavonskom Brodu, Varaždinu i Vukovaru, ali i onima izvan Hrvatske jer se slike ovog autora nalaze i u Visokom i Kraljevoj Sutjesci u Bosni

i Hercegovini, Baču i Apatinu u Vojvodini, te Pečuhu i Šiklošu u Mađarskoj. Naime, rasprostranjenost Senserovih djela određena je i činjenicom da je u vrijeme njegova djelovanja Osijek pripadao pečuškoj biskupiji, a slavonski su franjevački samostani tada bili dijelom provincije Bosne Srebrene.

Posebnu cjelinu izložbe čini jedanaest plakata kojima je bogatim tekstualnim i fotoografskim materijalom ilustriran i predstavljen opis stanja materijala i oštećenja na pojedinim izloženim slikama te tijek konzervatorsko-restauratorskih radova. Naglasak je stavljen na dva segmenta konzervatorsko-restauratorskog postupka: na znanstvene, pretežno nedestruktivne metode istraživanja materijalnih slojeva (spominjemo samo neke od navedenih: XRF fluorescentna spektroskopija, UV-fluorescencija, IC-R – infracrvena reflektografija, rendgensko snimanje

↓ Paulus Antonius Senser, *Salomonov sud*, oko 1755., Osijek, Galerija likovnih umjetnosti

itd.) te primijenjene restauratorske tehnike i metode. Obnovu slika izvele su radionice Hrvatskoga restauratorskog zavoda u Zagrebu i Osijeku tijekom posljednjih dvadesetak godina. Cilj navedenih istraživanja i restauratorskih postupaka, kao što je istaknuto na plakatima, pomoć je pri atribuiranju i utvrđivanju autentičnosti djela, ali ujedno pridonosi i neprestanu razvoju i usavršavanju restauratorskih zahvata s kojima se šira javnost nema prilike često susretati. Na taj način ovaj dio izložbe o Senseru predstavlja doprinos upoznavanju i educiranju o zahtjevnosti postupaka, vremenu koje oni iziskuju te širini područja istraživanja i na kraju multidisciplinarnosti koju postupci podrazumijevaju. Tim dijelom izložbe ujedno je prikazana uska suradnja povjesničara umjetnosti istraživača, konzervatora, restauratora i stručnjaka prirodnih znanosti koja predstavlja temelj za što detaljniju i kvalitetniju obradu i zaštitu baštine.

Izložbu prati katalog autorice M. Repanić Braun obuhvaćajući opsežan monografski prikaz života i rada Paulusa Antoniusa Senera s bogatim i iscrpnim arhivskim podacima, detaljnim opisima pojedinih djela i fotomaterijalom. Nakon njega slijede kataloške jedinice izloženih djela s fotografijama podijeljene u tri cjeline: *Potpisana i Paulusu Antoniusu Senseru pripisana djela*, *Slikar, pomoćnici, učenici*, te *Utjecaj i krug*. S obzirom na to da uz izložena djela ravnopravnu cjelinu čine i ra-

nije spomenuti plakati s opisanim metodama istraživanja i konzervatorsko-restauratorskim zahvatima na izloženim slikama, očekivalo bi se da, uz kratke navode o autoru restauracije, vremenu i instituciji, o tome bude više riječi i u katalogu. Nažalost, podrobniji prikaz tog segmenta u katalogu je izostao, pa čitatelj ostaje uskraćen za zanimljive informacije o istraživanjima i radu na zaštiti prikazanih umjetnina.

Za trajanja izložbe bila su organizirana brojna popratna događanja. Prikazan je film *Barokno slikarstvo u Osijeku i značaj Paulusa Antoniusa Senera u slikarstvu svog vremena u Slavoniji* autora Edde Dubravec i Luke Marottija, u izdanju HRT-a. Pod vodstvom stručnjaka Instituta za povijest umjetnosti i Hrvatskoga restauratorskog zavoda održan je niz predavanja koja su se bavila osječkim slikarstvom u 18. stoljeću te tehnikama i metodama istraživanja umjetničkih djela i restauratorskim postupcima na njima. Organizirane su i kreativne muzejske radionice za djecu i mlade, vezane uz izložbu.

Brojem prezentiranih djela ova je izložba nevelika, ali je sadržajno vrlo bogata. Jednostavna i nenametljiva pristupa, te ugodne atmosfere postava, namijenjena je širokom rasponu publike, od stručnjaka do školaraca. Prikazujući uz slike i plakate o zaštitnim radovima, daje uvid ne samo u djela već i u širi povijesnoumjetnički kontekst te mogućnosti djelovanja na zaštiti baštine. ✕

SUMMARY: A CONTRIBUTION TO THE STUDY OF OSIEK VISUAL HERITAGE

The Gallery of Fine Arts in Osijek was the venue of the international monographic exhibition *Paulus Antonius Sener (1716 - 1758): First Baroque Painter in Osijek*. The artist's *oeuvre* is characterized by religious thematic with aspects of late-Baroque painting, with his works preserved

in Slavonija, Bosnia and Hungary. Apart from Sener's formerly unknown works, the exhibition presented the results of scientific research and conservation and restoration activities conducted on the exhibited paintings over the last several years.